

«Skjønnmaling av Quisling»

102210

Av Anton Olstad

I Norges Forsvar nr. 2 1992 sto en bokomtale under denne overskrift. Skal ikke prøve å forsvare Quisling, med dog historikeren Hans Fredrik Dahl som ærlig forsker. Huskes bør at landssvikoppgjøret skjedde på en bølge av revansje- og kanskje hevnløst, og på bakgrunn av en intens propaganda, som tyskernes dødsdommer over nordmenn bare hadde forsterket. 90.000 nordmenn var registrert i fortegnelsen over potensielle landssvikere. Å være medlem av det politiske parti NS var alene landssvik.

De som gjennom rettsapparatet fikk betegnelsen landssvikere spør om den regjering som viste manglende dømm- og handlekraft i farens øyeblikk, ikke burde vært den første man trakk til ansvar. Det var imidlertid politisk umulig. Den var landets regjering til den ble avløst av en ny regjering. Stortinget – med bakgrunn i riksrådsforhandlingene i 1940 – kunne umulig vedta å stille regjeringen Nygaardsvold for riksrett.

Den oppnevnte undersøkelseskomisjon kritiserte statsrådene Koht, som var gått ut av regjeringen ved årsskiftet 1940-41, og Ljungberg. Koht var fredsforkjemper og forsvarte nøytraliteten. Han ba selv etter undersøkelseskomisjonens kritikk om å bli stillet for riksrett, men dette fant ikke Stortinget nødvendig, heter det.

Forsvarsminister Ljungberg ble den andre syndebuggen. Første gang han møtte i regjeringen i desember 1939, fikk han beskjed av Nygaardsvold om at den politiske del av arbeidet skulle regjeringen ta seg av. Den korrekte, forsiktige Ljungberg ble et gissel. Han ble avløst av daværende finansminister Torp. Den nye forsvarsministers fortid som militærneker utløste uro i marineoffiserskretser. Kongen selv dempet gemytten.

Seierherren skriver historien. Det lar seg ikke nekte at de norske historikere som hittil har skrevet historien, med Skodvin som den toneangivende, har vært ytterst forsiktig med

å kritisere Nygaardsvoldregjeringen eller Storbritannia for noe som helst. Kohts og Nygaardsvolds syn på England med mineutleggingen og ikke holdte løfter om å komme oss til unnsetning «straks og med stor styrke», er derimot ganske klare. Storbritannia hadde dratt oss med i krigen, mente de. Påstanden kan bellegges.

Men i 1945 var det stort sett bare den suverene sannhetssøker overlege Johan Scharffenberg som våget å peke på Seierherrenes skyld. Det unnskylder ikke at Quisling nokså blindt lot seg lede av sin sekretær, og av den sterke mann Hagelin, samt av Rosenbergs mann Scheidt til å begå forræderi og statskup. Når anmelderen av Dahls bok kritiserer at Quisling som norsk major ikke meldte seg til krigstjeneste, bør man beakte mangelen på mobilisering og at tusener av nordmenn som burde ha møtt også lot være.

Den som har opplevd felttoget i 1940 vil huske det som en forstemmende opplevelse; krigingen var noe som sivilfolk kunne møte opp og se på etterpå, men helst holdt seg unna. Kløkt og riktig nok når man ikke hadde fått våpen og uniform.

Generasjonen som, lik Quisling, ikke deltok i vårfelttoget der de ikke ble direkte innkalt som i Nord-Norge, er for utgående. Men en seriøs forskningsoppgave kunne ha vært å spørre hver enkelt som ikke meldte seg nærmeste depot eller ekserserplass, hvorfor han ikke gjorde det.

Da kommer man tilbake til den ikke beordrede mobilisering. Utpå natten 9. april ga regjeringen etter for kommanderende generals mas og til lot innkalling av fire feltbrigader. Fordi Koht ikke kunne mobiliseringsreglene, uttalte han til NTB's mann før Hambros ekstratog til Hamar gikk fra Oslo 9. april morgen, at det var gått ordre om «allmenn mobilisering». NRK sendte dette noen ganger i nyhetene om formiddagen.

Oscarsborg skjøt etter regler som gjaldt nøytralitetsvakten under den første verdenskrig, og kommandanten rakk ikke stort mer enn å forklare seg etterat krigen var slutt. Tyskerne ble stanset på Midtskogen fordi sjefen for Østoppland regiment ville sikre

Terningmoen. Regjeringen ville forhandle.

I disse dager har enkelte kretser i presse og storting vært ute etter forsvarsministeren og justisministeren fordi de angivelig ikke har oppfylt sin informasjonsplikt overfor Stortinget. Men hva i 1940? I professor Fred Csstbergs dagboksoppteget 11. januar 1945 heter det: (Sitat) Kong Haakon brukte det uttrykk at Koht «hadde stukket i lommen» de telegrammer han hadde fått før den 9. april 1940 og som inneholdt varslene om tyskernes aksjon. (Sitat slutt).

Det må være helt klart at vår regjering i 1940 hadde forsømt seg grovt, uten at det unnskylder Quisling. Mange år er gått siden krigen og den forvirrede sommeren og høsten 1940 da landets ledere og folkets kårne drøftet hvordan man best skulle kunne hindre tysk militærregjering og en ren Quislingregjering under tysk ledelse. Den ville glede og den uhemmede hevnløst og markeringslyst som grep storparten av landets befolkning i 1945, bør kunne avløses av nøktern vurdering.

Frømedes er det lettest og tryggest å ta parti. Men historikerens oppgave er å prøve å se saken fra alle sider. Om vi er enige med ham eller ikke er opp til oss selv, som en del av vår demokratiske rett.

Til slutt vil jeg gjøre anmelderens ord til mine når han skriver: Resultatet blir vanligvis best når forfatteren har et noe mer objektivt og distansert forhold til den person som omtales...

Også anmelderen bør bestrebe seg på objektivitet.

Anton Olstad
mitraljøsetropssjef 1940
obl, cand.philol.

